

УДК 373.2.015.31:[17.022.1+7+796] (045)

Чаговець А. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради 61001, м. Харків, пров. Руставелі 7, chagoalla@gmail.com

Чаговець А. И., кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры теории и методик дошкольного образования Коммунальное заведение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета 61001, г. Харьков, пров. Руставелі 7, chagoalla@gmail.com

Chagovets, A. I., candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of department of theory and methodologies of preschool education, Communal establishment the "Kharkiv humanitarian-pedagogical academy" of the Kharkiv regional soviet 61001, Kharkiv, Rustaveli Lane 7, chagoalla@gmail.com

**ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО
СТАВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ ДО ВЛАСНОЇ ТІЛЕСНОСТІ**

**ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ
ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ К
СОБСТВЕННОЙ ТЕЛЕСНОСТИ**

**AGE FEATURES OF FORMING A VALUE RETENTION OLDER
PRESCHOOLERS TO THEIR OWN PHYSICALITY**

***Анотація.** У статті викладено та проаналізовано теоретичні основи вікових особливостей формування ціннісного ставлення старших дошкільнят до власної тілесності.*

Наведено різні думки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які займалися проблемою образу «Я», досліджували проблеми ціннісних орієнтирів, розвитку та виховання дітей дошкільного віку, їхніх вікових особливостей.

Доведено, що дошкільний вік є періодом швидкого формування всіх властивих людині психофізіологічних процесів, тілесно-ціннісних орієнтацій.

Висловлена думка про те, що у дошкільному віці закладаються основи світо- і само розуміння, саме тому генезис цілісного «образу-Я» неможливий без становлення тілесно-рухового «Я» (фізичного і психічного «Я»), що часто не враховується в процесі дошкільного фізичного виховання.

На думку автора, саме старший дошкільний період є головним в усвідомленні дитиною себе, мотивів і потреб в світі людських відносин. Тому важливо в даний етап розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції».

Шляхом психологічного аналізу виділено в образі «Я» три складові: когнітивно-оцінну (пізнавальну), емоційно-чуттєву, мотиваційно-вольову

Обґрунтовано, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою при дослідженні особистісних змін, так як уявлення про себе, образ «Я» є підсумковою характеристикою роботи особистості над пізнанням самої себе, ставленням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І, в той же час, саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості. Таким чином, незнання можливостей тіла призводять до звуження спектра тілесних рухів, які природа дала людського тіла, і, врешті-решт, до блокування емоційного, сенситивного прояви, що негативно впливають на стан здоров'я.

Зроблений висновок, що урахування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до власної тілесності дає змогу педагогам закладів дошкільної освіти ефективно впроваджувати в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльнісного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальної, духовно-фізичної сутності.

Ключові слова: *дошкільний вік, «тілесне Я», «концепція тіла», Я-концепція, образу «Я», образ тіла, вікові особливості розвитку дошкільників, старший дошкільний вік, заклади дошкільної освіти.*

Аннотація. *В статье изложены и проанализированы теоретические основы возрастных особенностей формирования ценностного отношения старших дошкольников к собственной телесности.*

Приведены различные мнения как отечественных, так и зарубежных ученых, которые занимались проблемой образа «Я», исследовали проблемы ценностных ориентиров, развития и воспитания детей дошкольного возраста, их возрастных особенностей.

Доказано, что дошкольный возраст является периодом быстрого формирования всех свойственных человеку психофизиологических процессов, телесно-ценностных ориентаций.

Высказано мнение о том, что в дошкольном возрасте закладываются основы миро - и самопонимание, именно поэтому генезис целостного «образа-Я» невозможен без становления телесно-двигательного «Я» (физического и психического «Я»), что часто не учитывается в процессе дошкольного физического воспитания.

По мнению автора, именно старший дошкольный период является главным в осознании ребенком себя, мотивов и потребностей в мире человеческих отношений. Поэтому важно в данный этап развития личности заложить основы для формирования дифференцированной адекватной

самооценки, позитивной «Я-концепции».

Путем психологического анализа выделено в образе «Я» три компонента: когнитивно-оценочного (познавательного), эмоционально-чувственного, мотивационно-волевого.

Обосновано, что именно проблема «Я» – в широком ее понимании – должна быть первоочередной при исследовании личностных изменений, так как представление о себе, образ «Я» является итоговой характеристикой работы личности над познанием самой себя, отношением к себе и своему месту в жизни на каждом этапе развития личности. И, в то же время, именно в образе «Я» оказываются результаты деятельности, активности личности. Таким образом, незнание возможностей тела приводят к сужению спектра телесных движений, которые природа дала человеческого тела, и, в конце концов, до блокирования эмоционального, сенситивный проявления, которые негативно влияют на состояние здоровья.

Сделан вывод, что учет возрастных особенностей формирования ценностного отношения детей старшего дошкольного возраста к собственной телесности дает возможность педагогам учреждений дошкольного образования эффективно внедрять в образовательный процесс сочетание функционального, ценностного и деятельностного аспектов развития дошкольников, что составляет содержание физической культуры, углубляет понимание ее интеграционной, человеко-образовательной, духовно-физической сущности.

Ключевые слова: *дошкольный возраст, «телесное Я», «концепция тела», Я-концепция, образ «Я», образ тела, возрастные особенности развития дошкольников, старший дошкольный возраст, учреждения дошкольного образования.*

Abstract. *The article describes and analyzes the theoretical basis of age-value attitude formation older preschoolers to their own physicality.*

Different thoughts are presented by both domestic and foreign scientists who

were engaged in the problem of the image of «I», investigated problems of value orientations, development and upbringing of children of preschool age, their age characteristics.

Proved that preschool age is a period of rapid formation of all peculiar to man psychophysiological processes, physical-value orientations.

The idea that pre-school age is the foundation of the world and understanding itself, that is why the genesis of a holistic «image-I» is impossible without the formation of the physical-motor «I» (physical and mental «I»), which is often not taken into account in the process preschool physical education.

According to the author, is the senior preschool period is mainly in recognizing child itself, motivations and needs in the world of human relations. It is therefore important at this stage of personality development to lay the foundations for the formation of a differentiated adequate self-esteem, a positive «I-concept».

Through psychological analysis, in the form of «I», three components are distinguished: cognitive-evaluative (cognitive), emotional-sensory, motivational-volitional

It is substantiated that the problem «I» - in its broad sense - should be a priority in the study of personal changes, since the idea of - oneself, the image of «I» is the final characteristic of the work of the individual over the knowledge of himself, the attitude towards himself and his place in life at each stage of personality development. And, at the same time, it is in the image of «I» that the results of activity, activity of the individual are revealed. Thus, ignorance of the possibilities of the body leads to the narrowing of the spectrum of bodily movements that nature has given the human body, and, in the end, to blocking the emotional, sensory manifestations that negatively affect the health.

It is concluded that considering the age-old peculiarities of the formation of the value attitude of the children of the senior preschool age to their own physicality enables teachers of pre-school establishments to effectively implement in the educational process the combination of functional, value and activity aspects

of the development of preschool children, which is the content of physical culture, deepens the understanding of its integration, man -formational, spiritual-physical essence.

***Key words:** pre-school age, «physical self», «body concept», I-concept, the image of «I», the image of the body, age features of the development of preschoolers, senior preschool age, institutions of preschool education.*

Постановка проблеми. Необхідно визнати, що в нашій культурі панує зневажливе ставлення до тіла і заперечення тілесно-інстинктивного функціонування. Людина частіше сприймає своє тіло як об'єкт, а не як своє «Я», так як наше сприйняття, наше мислення, наші емоції, наші переконання і інтуїція, нашу поведінку – все це піддається потужному впливу з боку соціуму.

Втім, тіло є фундаментальною цінністю людського життя і має першочергову значимість в життєвих процесах. Тіло – це явна даність в життя. Нещодавно народжена дитина не усвідомлює себе окремо від світу чи світ окремо від себе, оскільки межі тіла виділяють людське оточення, його перше ототожнення – це ототожнення з тілом.

Варто наголосити, що нині простежується деформація ціннісних орієнтацій дорослих (батьків та педагогів), які понадміру приділяють турботу винятково інтелектуальному розвитку дітей, замість формування гармонійно розвиненої, духовно багатой особистості дитини у єдності її тілесного, естетичного та морального зростання. Окрім цього, в освітньому просторі закладів дошкільної освіти спостерігається пріоритет навчання над вихованням, нехтування вихователями проблеми вікових особливостей дітей до власної тілесності та знецінення провідних видів діяльності дітей старшого дошкільного віку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми ціннісних орієнтирів займалися вітчизняні вчені як-то: Г. Сковорода, К. Ушинського, М. Пірогов, Б. Грінченко, С. Русова тощо, їхні здобутки

набули подальше наукове обґрунтування та змістове наповнення в творчості наукових шкіл Г. Костюка, О. Запорожця, С. Максименка.

Слід зазначити, що у зарубіжній педагогіці по даному напрямку виконано ряд фундаментальних робіт (К. Р. Роджерс, Дж. У. Олпорт, З. Фрейд, У. Джемс, Р. Берні, Г. Крайг, М. Розенберг).

У вітчизняній психології проблемою образу «Я» займалися: С. Рубінштейн, в зв'язку з категорією суб'єкта; А. Леонт'єв, вивчаючи зв'язок між діяльністю, свідомістю і особистістю; Т. Андрущенко, А. Липкіна, С. Непомняща, В. Сафін, Е. Савонько, А. Захарова та інші; вивчаючи категорію самооцінки: Б. Анан'єв, І. Чеснокова, Д. Фельдштейн, І. Коп, А. Спірко, Г. Цукерман та інші, розглядаючи проблеми самосвідомості, самовизначення, саморозвитку.

Зауважимо, що проблемі розвитку та виховання дітей дошкільного віку, їхніх вікових особливостей присвячені роботи В. Бехтерева, Н. Щелованова, Н. Фігурін, Н. Аксаріна, Є. Радін, А.Фонарьова, С. Новосьолова, Л. Павлової, Е. Пілюгіна, Г. Філіппової тощо. Дослідники визначають дошкільний вік періодом швидкого формування всіх властивих людині психофізіологічних процесів, тілесно-ціннісних орієнтацій.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є теоретичне обґрунтування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до власної тілесності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім необхідно зауважити, що існує багато визначень поняття «цінності», що варіюються від широкого сенсу до зведення його до одного з явищ мотиваційного процесу. З одного боку, смислове навантаження поняття «цінність» відображає характеристику зовнішніх властивостей предметів і явищ, що є об'єктом ціннісного ставлення людини. З іншого боку, дане поняття включає психологічні характеристики особистості [2].

Вітчизняні дослідники розрізняють і класифікують цінності за багатьма критеріями: цінності суспільства, народу, нації, колективу, індивіда. Окрім

того, цінності бувають моральні, релігійні, економічні, фізичні та ін. За характеристиками явищ цінності виступають як матеріальні, духовні тощо [2, 14].

Звернемо увагу на те, що для кращого розкриття питання вікових особливостей формування ціннісного ставлення старших дошкільників до власної тілесності, варто розглядати особистість як ціле, що означає аналізувати дитину старшого дошкільного віку в усіх її аспектах (тіло, психіка, мислення, почуття, уяву, рух тощо). Необхідно сприймати індивідуальність як інтегровану функціональну єдність різних аспектів цілого в часі і просторі.

Безперечно, дошкільний вік – це найважливіший період формування особистості дитини. У дошкільному віці закладаються основи світо- і само розуміння [15]. Відтак генезис цілісного «образу-Я» неможливий без становлення тілесно-рухового «Я» (фізичного і психічного «Я»), що часто не враховується в процесі дошкільного фізичного виховання.

Старший дошкільний період є головним в усвідомленні дитиною себе, мотивів і потреб в світі людських відносин. Тому важливо в даний етап розвитку особистості закласти основи для формування диференційованої адекватної самооцінки, позитивної «Я-концепції». Це дозволить дитині правильно оцінити себе, реально розглядати і «приміряти» свої сили до завдань і вимог соціального середовища, відповідно до цього самостійно ставити перед собою цілі і завдання [20, 21].

З огляду на це, саме у віці 5-6 років тіло і тілесні рухи повинні бути для дітей особливим об'єктом проектування, перетворення, пізнання і оцінки відповідно до принципів культури, її етичними і естетичними установками.

Безперечно, формування у дошкільника такого ставлення до світу рухів передбачає розвиток у нього рухової уяви, рухової свободи і відповідального ставлення до власного тіла, що здійснюються різноманітними засобами спеціально організованої рухово-ігрової діяльності.

Відзначимо, що у віці 5-6 років становлення особистості дошкільника

пов'язане з формуванням самосвідомості – усвідомлення себе і ставлення до себе як до фізичної, духовної і громадської особи.

Так, відомий вчений С. Рубінштейн в якості найбільш важливих послідовних моментів становлення самосвідомості виділяє оволодіння дитиною власним тілом, виникнення довільних рухів, самостійне пересування і самообслуговування. Відтак до 6 років дитина стає значно самостійною, більш незалежною від дорослого, розширюються, ускладнюються її відносини з оточуючими. Це дає можливість для більш повного і глибокого усвідомлення себе, оцінки достоїнств і недоліків як своїх, так і однолітків [17].

Автор В. Нікітін зазначає, що в старшому дошкільному віці формуються основні механізми майбутнього руйнування і тіла, і психіки. Чим протиприродне психогенне і екологічне середовище, тим більша ймовірність передчасного прояву соматичних, психосоматичних станів. Інформаційне перевантаження у дітей є провідною причиною розвитку у них болючої, деструктивної психосоматичної симптоматики, що обмежує становлення їх тілесної свідомості [10].

Отже, засвоєння дитиною знань про «Я-тілесне» сприяє самопізнанню, розумінню залежності свого життя від навколишньої дійсності, від уміння орієнтуватися в ній. Ці знання допомагають дитині осмислити власне існування серед інших людей, усвідомити свою неповторність і одночасно схожість з однолітками. У цьому випадку дошкільний вік є надзвичайно значимий в розвитку особистості етапом, так як в цей період діяльність аналізаторів, розвиток уявлень, уяви, пам'яті, мислення й мови в комплексі призводять до чуттєвого пізнання, на основі якого формується тілесний досвід дитини [23].

Численними дослідженнями доведено, що характер, думки, почуття людини відображаються у вигляді «м'язового панцира» на тілі [3, 11]. Тому, педагог закладу дошкільної освіти повинен навчити дітей рухатися природно, граціозно, відповідно до конституції свого тіла і індивідуальними

здібностями.

Зауважимо, що саме в старшому дошкільному віці тіло структурується як основа особистості та її свідомості і сприймається як «Я». Це «Я» – соматичне, тілесне, плотське, речовий «Я», «Я» – тіла.

Фундаментальною для нашого дослідження є теза про те, що образ «Я» – це, перш за все, образ тіла, так як через тіло людина дізнається, хто вона така, коли фізично відчуває його і бачить. Саме тілесно-чуттєвий досвід стає фундаментом психічного розвитку та самопізнання.

Доказом цього є думка Ж. Піаже, який стверджував, що «в перші два роки життя людина мислить тілом, так як ще не володіє мовою. До того, як почати говорити і розуміти мову, людина проходить сенсорно моторну стадію навчання. Він дізнається світ, хапаючи, стискаючи, повзаючи, струшуючи, стукаючи, перевертаючи, падаючи, все за допомогою тіла» [13].

Тілесний досвід і тілесна рефлексія є додаткову «модальність» самопізнання, не менш важливу, ніж інші. Більшість людей соромляться свого фізичного початку і погано знають, як діє їх тіло і як особливості його функціонування співвідносяться з особливостями особистості. Здорова тілесна практика збільшує довіру до себе і стимулює самопізнання, стверджує єдність, а не дуалізм. Те, як людина сприймає своє тіло, впливає на сприйняття життя в цілому [22].

Здатність до рефлексії виступає умовою розуміння людиною самої себе, бо рефлексія є глибинне самозбагачення, виявлення своїх психічних можливостей. Таким чином, поза рефлексії немає повноцінного особистісного розвитку.

На думку більшості сучасних психологів і педагогів, залучення людини до соціального світу і побудова відносин з іншими людьми починаються з формування початкових уявлень про себе. Знання про себе визначають власну поведінку, від їх характеру залежить соціальна активність особистості, способи взаємодії з навколишнім світом, ступінь задоволення потреби в самоактуалізації [8]

Звернемо увагу на те, що створення образів уяви в ході прилучення дошкільників до фізичної культури не є самоцільним. Адже і на традиційних заняттях дітям часто пропонують уявити себе кішкою, зайцем тощо. Цим, як правило, і обмежуються. Однак образ лише несе в собі специфічний «код» того цілісного психосоматичного стану, яке повинно супроводжувати побудови і творчому виконання будь-якого руху. Головне – допомогти дитині увійти в цей стан і пережити його. «Ключем» до нього і стає образ. Один із шляхів входження в такий стан - вироблення у дитини ставлення до власного руху і виконує його органу як до особливого суб'єкту »самостійно чинному початку [7].

Виділяється декілька етапів розвитку рухової функції за показниками сили і пружності м'язових скорочень. У 4 - 5 років формується здатність розвивати направлені зусилля (період первинного становлення рухової функції), в 5-6 років удосконалюється довільна регуляція рухів, відбувається вдосконалення координаційних механізмів центральної нервової системи [15].

Впродовж дошкільного вікового періоду виділяється третій, п'ятий і сьомий рік, коли відбувається не лише кількісне зростання, але і якісна перебудова функцій, при цьому перетворення діяльності основних енергозабезпечуючих систем передують такій в руховій функції, що створює передумови для цілеспрямованою дії в цих критичні періоди засобів фізичного виховання [11].

На думку вчених В. Волкова і В. Філіна, розвиток рухової функції доцільно зосередити у момент оптимального поєднання генетичних і середових чинників. Не використання потенційних можливостей дитячого організму в сензитивний період для розвитку рухової функції негативно позначається на освоєнні дітьми різних рухових дій надалі. На вік від 4 до 6 років доводиться найбільше число параметрів, залежних від середових чинників, а в 7 - 9 років параметрів, обумовлених генетичною програмою. Дослідження впливу спадкових і середових чинників на розвиток фізичних

якостей дитяти показало, що значну спадкову схильність виявили, будову і форму тіла, гнучкість, латентний час рухової реакції, аеробну продуктивність, швидко-силові якості, м'язова сила і максимальна частота сердечних скорочень [4, 19].

Значення усвідомленості фізичних вправ при формуванні рухових дій у дітей 7 року життя досліджувала А. Кенеман. Авторка доводила, що ефективність формування рухових навичок у дітей залежить від ступеня усвідомленості дитиною змісту і структури виконуваних їм вправ. Це відіграє основну роль в досягненні якості виконання рухів, придбанні дитиною правильних рухових навичок і у встановленні оптимальних термінів оволодіння ними [5].

Важливий стрибок відбувається в розвитку особистості шестирічної дитини, особливо в будові образу самого себе, свого тіла. Його уявлення про себе стають більш глибокими і адекватними. Дитина набуває більшої самостійності і впевненості як при оцінці самого себе, своїх дій, так і при оцінці вчинків оточуючих його людей [12].

Таким чином, «Я»-поняття, що виражає результат виділення людиною самого себе з навколишнього середовища, що дозволяє йому відчувати себе суб'єктом своїх фізичних і психічних станів, дій і процесів, переживати свою цілісність і тотожність з самим собою – як щодо минулого, так і теперішнього і майбутнього [6, с. 167].]

Зазначимо, що у більшості випадків на усвідомленому рівні самосприймання людина не задається питанням: «Хто Я?». Людина знає, хто він. Змінюється все навколо. Щодо незмінним для людини залишається лише його тіло. Таким чином, образ тіла – основа «Я». Стійкість цього образу – необхідна умова стійкості особистості в цілому [16].

Отже, якщо сприйняття і переживання індивідом своєї самототожності утворює внутрішню і невід'ємну характеристику його «Я», то можна стверджувати, що фізична культура особистості – це, перш за все, результат виділення людиною себе з навколишнього середовища (становлення «Я») на

основі аналізу своєї тілесності.

Відповідний психологічний аналіз дозволяє виділити в образі «Я» три складові: когнітивно-оцінну (пізнавальну), емоційно-чуттєву, мотиваційно-вольову.

Відповідно до зазначеного вище, фізична культура особистості може бути зрозуміла, на нашу думку, як когнітивно-оцінна, емоційно-почуттєва і мотиваційно-вольова складові образу «Я» індивіда, які продукують його тілесність.

Сутність складових фізичної культури особистості ми розуміємо такий спосіб. Когнітивно-оцінна складова фізичної культури особистості є образом, самооцінкою індивіда своєї тілесності, її суб'єктивною і соціальною значущістю.

Зокрема, емоційно-чуттєва складова фізичної культури особистості – переживання (афекти, емоції, почуття, сенс), продуковані у індивіда його тілесністю. Відтак, мотиваційно-вольова складова фізичної культури особистості – прагнення індивіда діяти в напрямку задоволення потреби в персоналізації за допомогою своєї тілесності, часом всупереч внутрішнім і зовнішнім перешкодам [18].

Необхідно зауважити, що образ тіла або образ «Я» – це не тільки те, що людина бачить, коли дивиться на себе, а й те, як відчуває частини тіла і керує ними. У сприйманні тіла входить все – фізичні відчуття, емоції і почуття, ідеї та очікування.

Авторська позиція полягає у тому, що саме проблема «Я» – в широкому її розумінні – повинна бути першочерговою при дослідженні особистісних змін, так як уявлення про себе, образ «Я» є підсумковою характеристикою роботи особистості над пізнанням самої себе, ставленням до себе і свого місця в житті на кожному етапі розвитку особистості. І, в той же час, саме в образі «Я» виявляються результати діяльності, активності особистості.

Безсумнівно, незнання можливостей тіла призводять до звуження

спектра тілесних рухів, які природа дала людського тіла, і, врешті-решт, до блокування емоційного, сенситивного прояви, що негативно впливають на стан здоров'я. Відбувається руйнування чутливості, чуттєвості, душевності. Зруйнувавши душу, людство підійшло до саморуйнування. Культ сильного тіла, ніжності і чуттєвості поступово замінюється культом холодного розуму, чуттєвої толерантності (врівноваженості), тілесної ригідності (скутості). Традиційно склалися помилкові уявлення про можливості тіла: тілесна ригідність є нормою, а здатність до гнучкого і пластичного руху і поведінки - гіперфункцією, винятковістю [9, с.20].

Висновок. Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що урахування вікових особливостей формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до власної тілесності дає змогу педагогам закладів дошкільної освіти ефективно впроваджувати в освітній процес поєднання функціонального, ціннісного і діяльнісного аспектів розвитку дошкільників, що складає зміст фізичної культури, поглиблює розуміння її інтеграційної, людино-утворювальної, духовно-фізичної сутності.

Фізична культура, як явище загальної культури, доводить, що не існує меж між матеріальною і духовною культурою і вона є природним містком, що дозволяє з'єднати соціальне і біологічне у розвитку дітей дошкільного віку, впливаючи на стан організму, психіку, статус особистості, включаючи суттєвий потенціал відтворення особистості в її тілесно-духовній взаємодії.

Особливо актуальним є його реалізація у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалий і складний етап раннього онтогенезу – період від 4 до 6-7 років. Саме у цьому віці починають розвиватись механізми особистісної само побудови.

Одним із важливих напрямків вирішення цієї проблеми є впровадження нових прогресивних педагогічних технологій у дошкільному фізичному вихованні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проведенні анкетування з метою виявлення самооцінки стану здоров'я та способу життя

старших дошкільників.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. – 62 с.

2. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. – К., 2006. – Т. 8. – Вип. 6. – С. 40-45.

3. Вільчковський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах: [навч.-метод. посібн.] / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 128 с.

4. Волков В.М. Спортивные способности детей (биологические основы): [учеб. пособие] / В.М. Волков. – Смоленск, 1981. – 75 с.

5. Кенеман, А. В. Теория и методика физического воспитания детей дошкольного возраста/А. В. Кенеман, – М., 1985.

6. Краткий психологический словарь. / Под общей ред. А. В. (Петровского и М. Г.Ярошевского /ред.-составитель Л. А.Карпенко – М. : Политиздат, 1985. – 431с.

7. Кудрявцев В. Т. Физическая культура и развитие здоровья ребенка / В. Т.Кудрявцев // Дошкольное воспитание. – 2004. – № 5. С. 66-71.

8. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития : Учеб. пособие для студентов сред, пед. Учреждений / В. Г. Маралов. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 256 с

9. Никитин, В. Н. Психология телесного сознания / В. Н. Никитин. – М : Алетейа, 1999.– с.20

10. Никитин, В. Н. Энциклопедия тела / В. Н. Никитин. – М, 2000, – 624 с.
11. Пангелова Н. Є. Шляхи підвищення ефективності процесу фізичного виховання в дошкільних закладах малого міста / П.Є.Пангелова // Молода спортивна наука України: [зб.наук. статей з галузі ф.к. і с.]. – Львів: ЛДДФК, 2001. – Вип. 5. – Т.1. – С.236-238
12. Петровский А. В. Психология / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : Изд. центр «Академия», Высшая школа, 2001. – 512 с.
13. Пиаже Ж. Роль действия в формировании мышления / Ж.Пиаже // Вопросы психологии. – 1965. – №6. – С.33-51.
14. Підлісний М.М. Цінності та буття особистості: [монографія] / М. М. Підлісний, В.І. Шубін. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2005. – 128 с.
15. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І.Поніманська. – Київ: Академія, 2004. – 456 с.
16. Пономарьова Г. Ф. Системні підходи до організації виховної роботи в педагогічному навчальному закладі / Г.Ф. Пономарьова // Система виховної роботи як важливий чинник формування особистості вчителя, вихователя: зб. наук, праць / ХГПІ. – Харків, 2008. – С. 5-8.
17. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. :Питер, 1999.– Москва : Педагогика, 1989. – 328 с.
18. Сляднева Л. Н. Теоретические основы телесной пластики / Л. Н. Сляднева. – Ставрополь : СГПИ, 2006. – 274 с.
19. Филин В. П. Теория и методика юношеского спорта / В. П. Филин. – М., 1987. – 264 с.
20. Фізична культура в дошкільному закладі: Старша група / упоряд. М. С. Шкуратова. – Харків : Вид-во «Ранок», 2010. – 160 с.
21. Фізичний розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу: Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України (Додаток до листа від 16.08.2010 №1/9-563).

22. Хрестоматия по телесно-ориентированной психотерапии и психотехнике / под редакцией В. Баскакова. М. : 1997. 2-ое издание – 233 с.

23. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон. – СПб. : Ленато, 1996 – 335 с.

REFERENCES:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini. □ Kyiv : Red. zhurn. «Doshkilne vykhovannia», 1999. □ 62 s.

2. Vasiutynskyi V. O. Tsinnisno-orientatsiini ploshchyny suchasnoho ukrainskoho suspilstva / V. O. Vasiutynskyi // Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii: zb. nauk. prats In-tu psykholohii im. H.S.Kostiuka APN Ukrainy / [za red. S.D. Maksymenka]. – K., 2006. – T. 8. – Vyp. 6. – S. 40-45.

3. Vilchkovskyi E. S. Orhanizatsiia rukhovoho rezhymu ditei u doshkilnykh navchalnykh zakladakh: [navch.-metod. posibn.] / E. S. Vilchkovskyi, N. F. Denysenko. – Ternopil: Mandrivets, 2008. – 128 s.

4. Volkov V.M. Sportyvnye sposobnosti detei (byolohycheskye osnovy): [ucheb. posobye] / V.M. Volkov. – Smolensk, 1981. – 75 s.

5. Keneman, A. V. Teoryia y metodyka fyzycheskoho vospytanyia detei doshkolnoho vozrasta/A. V. Keneman, – M., 1985.

6. Kratkyi psykholohycheskyi slovar. / Pod obshchei red. A. V. (Petrovskoho y M. H.Iaroshevskoho /red.-sostavytel L. A.Karpenko – M. : Polytyzdat, 1985. – 431s.

7. Kudriavtsev V. T. Fyzycheskaia kultura y razvytye zdorovia rebenka / V. T.Kudriavtsev // Doshkolnoe vospytanye. – 2004. – № 5. S. 66-71.

8. Maralov V. H. Osnovy samopoznaniia y samorazvytyia : Ucheb. posobye dlia studentov sred, ped. Uchrezhdenyi / V. H. Maralov. – M. : Yzd. tsentr «Akademyia», 2002. – 256 s

9. Nykytyn, V. N. Psykholohyia telesnoho soznaniia / V. N. Nykytyn. – M : Aleteia, 1999.– s.20

10. Nykytyn, V. N. *Энцыклопедыя tela* / V. N. Nykytyn. – M., 2000, – 624 s.
11. Panhelova N. Ye. *Shliakhy pidvyschennia efektyvnosti protsesu fizychnoho vykhovannia v doshkilnykh zakladakh maloho mista* / P.Ie.Panhelova // *Moloda sportyvna nauka Ukrainy: [zb.nauk. statei z haluzi f.k. i s.]*. – Lviv: LDIFK, 2001. – Vyp. 5. – T.1. – S.236-238
12. Petrovskiy A. V. *Psykhohohyia* / A. V. Petrovskiy, M. H. Yaroshevskiy. – M. : Yzd. tsentr «Akademyia», Vysshaia shkola, 2001. – 512 s.
13. Pyazhe Zh. *Rol deistvyia v formirovaniu myshleniia* / Zh.Pyazhe // *Voprosy psykhohohyy*. – 1965. – №6. – S.33-51.
14. Pidlisnyi M.M. *Tsinnosti ta buttia osobystosti: [monohrafiia]* / M. M. Pidlisnyi, V.I. Shubin. – Dnipropetrovsk: DDFa, 2005. – 128 s.
15. Ponimanska T. I. *Doshkilna pedahohika* / T. I.Ponimanska. – Kyiv: Akademiia, 2004. – 456 s.
16. Ponomarova H. F. *Systemni pidkhody do orhanizatsii vykhovnoi roboty v pedahohichnomu navchalnomu zakladi* / H.F. Ponomarova // *Systema vykhovnoi roboty yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia osobystosti vchytelia, vykhovatelii: zb. nauk, prats / KhHPI*. □ Kharkiv, 2008. □ S. 5-8.
17. Rubynshtein, S. L. *Osnovy obshchei psykhohohyy* / S. L. Rubynshtein. –SPb. :Pyter, 1999.– Moskva : Pedahohyka, 1989. – 328 s.
18. Sliadneva L. N. *Teoretycheskye osnovy telesnoi plastyky* / L. N. Sliadneva. – Stavropol : SHPY, 2006. – 274 s.
19. Fylyn V. P. *Teoryia y metodyka yunosheskoho sporta* / V. P. Fylyn. – M., 1987. – 264 s.
20. *Fizychna kultura v doshkilnomu zakladi: Starsha hrupa / uporiad.* M. S. Shkuratova. – Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», 2010. – 160 s.
21. *Fizychnyi rozvytok ditei v umovakh doshkilnoho navchalnoho zakladu: Metodychni rekomendatsii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy (Dodatok do lysta vid 16.08.2010 №1/9-563).*

22. Khrestomatyia po telesno-oryentirovannoi psykhoterapyi y psykhotekhnike / pod redaktsyei V. Baskakova. M. : 1997. 2-oe yzdanye – 233 s.

23. Эрыксон Э. Detstvo y obshchestvo / Э. Эрыксон. – SPb. : Lenato, 1996 – 335 s.